

“Çukurova Yerel Fıkra Tiplerinin Türk Fıkra Anlatma Geleneğindeki Yeri”

Prof. Dr. Erman Artun

Anonim halk edebiyatı ürünleri arasında önemli bir yere sahip olan fıkra, kaynaklarda; "Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâye, anekdot" (Türkçe Sözlük; 1998, c.1: 778), "Kısa, yoğun bir anlatı tekniği uygulanan hikâye" (Boratav,1978: 91), "Motife yer veren, kısa ve özlü bir anlatıma sahip güldürücü küçük hikâye", "Yeri geldiğinde, düşünceyi bir örnekle güçlendirmek, bir hareketi eleştirmek için tasarlanan sözlü edebiyat ürünü, kısa anlatma" (Sakaoğlu,1984:445), "Bugün ise "Halk edebiyatımızda halkın yarattığı realist ve güldürücü hikâye" (Yıldırım; 1976: 4-5) şeklinde tanımlanmaktadır.

Fıkralar genellikle gerçek olaylardan hareketle ders almayı amaç edinen, temelinde az çok nükte, mizah, yerme, eleştiri ögesi bulunan ve sözlü gelenekte yasayan kısa anlatılardır. Halk edebiyatı ürünleri olan fıkralar, halkın içinden çıkarak, yine halk arasında sözlü geleneğe dayalı olarak ağızdan ağza aktarılarak yayılır. Halkın içinden çıkması nedeniyle, halk arasında yaşanmış olan olayları kaynak alır. Her fıkra türü bir yönüyle toplumdaki gerçek olayları anlatır. Ancak olayları ele alış tarzı diğer edebi türlere göre çok farklıdır. Diğer edebi türlere göre hem kısadır, hem de olayları komik yönleriyle ele alır.

Fıkralar, özellikle 13. yüzyıldan itibaren dinî, ahlakî ve tasavvufî nitelikli eserlerde önemli yer tutmuşlardır. Bunun nedeni; fıkraların din ve tasavvufla ilgili bazı konuların halka daha açık ve daha kolay bir şekilde anlatılmasına yardımcı olmasıdır. 16. yüzyılda latife sözü fıkra karşılığında kullanılan bir edebi terim haline almış, fıkraların toplanıp yazıldığı dergilere de "letâif" adı verilmiştir.

19. yüzyıl sonlarına doğru yayımlanan kitapların kapaklarında letaifin yanı sıra fikarat ifadesi de yer almaya başlamıştır. Avrupalı araştırmacılar ise 10. yüzyılın ikinci yarısından sonra halkın yarattığı realist, güldürücü hikâyeleri "anecdote" adı altında incelemişlerdir. Fıkra bugün, halk edebiyatımızda halkın yarattığı realist ve güldürücü hikâyeler için kullanılmaktadır (Yıldırım, 1976: 4-5).

Sanat ürünleri toplumun yapısından soyutlanamaz. Bunlar toplumsal ilişkilerden doğan ürünlerdir. Her toplumun kendine özgü dünyası vardır. Bu dünyanın birikimleri sanat ürünlerinde dile getirilir. Türk halk mizahı halk fıkralarında zengin bir görünüm sergiler. Fıkralar Türk halkının sağduyusu ve iğneleyici özellikleri birleştirilerek ortaya çıkmıştır. Bu fıkralarda Türk halkının mizaha bakışını, engin hoşgörüsünü görürüz. Fıkralar, toplum ve insan ilişkilerini irdeleyen olaylara ayna tutup yansıtan yönleriyle işlevseldir.

Mizaha hayatın hemen her ögesi girer; fakat mizah ancak başkalarına aktarıldığında bir forma girer. Söz olarak doğan mizah yazıya geçirildiğinde edebî bir kimliğe bürünür (Pala,TY:2-4). Fıkralar güldürürken düşündürmek isteyen ürünlerdir. Anlatımın alışılmamış, şaşırtıcı, garip oluşu bizi güldürmektedir. Çelişme ve çatışma; mizahın şartları arasındadır, biz bir şeye gülerken onu başka bir şeyle karşılaştırıyoruz demektir (Bergson, 1945: 142).

Gülmek insanda doğal bir davranıştır. Gülebilecek halde olmak için bir neden gereklidir. Güldürebilecek nedenler, bir insanın kültür düzeyine göre değişir. Bir espriyi herkes gülünç bulmayabilir. Gülme sebebine katılabilmek, toplumda, güldürücü nedenlerin farkına varabilmek, yaradılış, kültür ve alışkanlık işidir.

Mizah kavramı güldürme amacının yanı sıra dolaysız olarak yergiyi ve öfkeyi de içerir. Mizahın sınırları ironiden sövgüye kadar uzanır. Mizahın geniş bir anlatım ve içerik alanı vardır. Mizah öfkenin, düşmanlığın dışa vurulduğu, toplumsal eleştirinin dile getirildiği önemli bir edebiyat

türüdür (TL,1994:138-141). Mizahta abartma, ironi gibi ince zekâ ürünü yöntemlerin yanı sıra aşağılamalar da vardır. Mizah, düşüncelerin nükte, şaka ve takılmalarla süslenip anlatıldığı bir söz veya yazı çeşididir. Toplumsal ya da bireysel kusurları, adaletsizlikleri vb. doğrudan veya dolaylı yoldan eleştiren sanat biçimine mizah adı verilir. Mizahta ironi alaya almaktır; küçümseme vardır, zarafetten uzaklaşılabilir. Gülünçleştirme ve ironi bireye ve topluma yöneltilen dolaylı eleştiri biçimidir (Tuğlacı,1972:17).

Fıkralar, çok geniş bir coğrafi alan içinde oluşan binlerce yıldan beri sözlü gelenekte yaşayan halk edebiyatı ürünleridir. Türk halk kültürü fıkra sentezinde Orta Asya'dan getirdiklerimizin yanı sıra İslam kültürü ve Anadolu'nun eski kültürlerinden sürüp gelenler de vardır. Türk fıkralarına 15. yüzyıldan sonra Türk kültürünün yanı sıra Arap, İran ve Anadolu öğeleri girmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yayıldığı dört kıtadaki coğrafya içindeki Balkanların, Güney Rusya'nın, Kafkasların ve Afrika'nın Türk fıkra hazinesine katkısı vardır (Başgöz,1986:138-144). Sözlü gelenekte hiçbir yabancı tür olduğu gibi alınmaz. Kültür etkileri fıkralara girerken değişikliğe uğrayarak yerleşmiş, yeni girdiği kalıpta Türk kültürünün belirleyici etkisiyle şekillenmiştir.

Halk anlatıları, bir ülkeden bir ülkeye, bir dilden bir dile bir kültürden başka bir kültüre göç edebilir. Yeni yurtlarında, yeni kültür ortamlarına özgü öğelerle bezenip işlenip gelişirler. Her kültürün sözlü kaynakları, bu kaynakları harekete geçiren büyük simge kahramanları olur. Fıkralar ağızdan ağıza dolaşırken çoğalır, değişir, zenginleşerek aslından uzaklaşır. Aslına zenginleşmiş olarak döner, dönüşür (Apaydın, 1993:1-16).

Türk halk kültürü fıkra sentezinde taşınan kültür etkileri fıkralara girerken değişikliğe uğrayarak yerleşmiş, yeni girdiği kalıpta Türk kültürünün belirleyici etkisiyle şekillenmiştir. Fıkralar kişilere aitmiş gibi görünse de gerçekte toplumun tümüne mal olmuştur. Fıkralarda Türk halk kültürünün binlerce yıllık yolculuğunda toplum hayatındaki her türlü aksaklığın, çarpıklığın, zıtlıkların bir kesitini görebiliriz. Türk halkı bazen olaylar karşısındaki düşünce, tutum ve davranışlarını fıkralarla duyurur. Fıkralar tarihin derinliklerinden gelir.

Sözlü gelenekte hiçbir yabancı anlatı metni olduğu gibi alınmaz. Kültür etkileri fıkralara girerken değişikliğe uğrayarak yerleşmiş, yeni girdiği kalıpta Türk kültürünün belirleyici etkisiyle şekillenmiştir. Türk coğrafyasında anlatılan fıkraların bazılarının benzer bir biçimde komşu kültürlerde anlatılması bizi kaygıya düşürmemelidir. Kültür alışverişi yaşayamayacağımız uzaklıkta benzer fıkraların olması bizi toplumların benzer durumlarda, birbirlerinden habersiz benzer folklor ürünleri yaratabilecekleri düşüncesine götürmektedir.

Fıkra, bir ya da daha çok olay üzerine kurulabilir. Fıkralar genellikle tek olay üzerine kurulur. Fıkraların merkezinde insan-insan, insan-toplum ilişkisi vardır. Toplum yaşayışının çelişkileri, düşünce ve davranış farklarından doğan çatışmalar fıkraların konularını oluşturur.

Her olayda değişik kişiler yer alır. Olay içinde yer alan kişiler, ortaya çıkan sorunları karşılıklı konuşmalarla aydınlığa kavuşturur ve bir hükme bağlar. Fıkraların çekirdeğini hayattan alınmış olaylar ve düşünceler oluşturduğu için, gerçekçi bir karaktere sahiptirler. Halk yaratma gücünden doğan bu estetik biçimlerde ince bir mizah, keskin bir alay ya da hikmetli bir söz mutlaka yer alır. Ancak bu üç öge, her zaman bir arada bulunmayabilir.

Kaynaklarda fıkra konusunda birbirlerini tamamlayan çeşitli bilgiler buluyoruz (Albayrak, 2004: 174-175; Aça, 2004: 144-145; Artun, 2012:165-179; Boratav, 1982: 318-327; Boratav, 1978; Elçin, 1981: 138; Sakaoğlu, 1984: 445; Yıldırım, 1976: 3.

Çukurova Fıkra Tipleri

Türk fıkra anlatma geleneğinde, bir fıkra tipi oluşturmuş veya bir fıkra tipinde yerini almış fıkralar Türk kültürü ürünleridir. Bazen fıkralarda kişiler, çevre değiştirerek yeni bir kimlikle karşımıza çıkar. Geleneğe mal olmuş fıkraların bir kısmı baştan geçmiş bir olaya dayalı olabilir. Bazıları da uygun bir zeminde yeni bir fıkra tipine bağlanarak yeni bir renge bürünür. Bu, fıkra geleneğinin ağızdan anlatılırken, eklerle, değiştirmelerle zenginleşmesidir.

Bölge ve yöre tipleri denilince, belirli bir coğrafya üzerinde yaşayan insanları temsil eden ve bağlı oldukları mekânla isimlendirilen fıkra tipleri anlaşılır. Bu tipin temel özelliği coğrafi bir isimle anılması ve adı geçen coğrafya içinde yaşayan insanları temsil etmesidir.

"Halkın ortak yaratma gücünden doğan tipler, sosyal hayatta, toplumun ortak görüş ve düşüncelerini yansıtmakla görevlidirler. Fıkralar toplum hayatını, sosyal sistemi kontrol ederek aksayan ve bozulan yönlerini eleştirerek düzeltici bir görev yaparlar" (Yıldırım, 1999:30).

Çukurova halk kültüründe belli bir yörede anlatılan fıkra tipleri Türkiye fıkra anlatma geleneğinde yerel fıkra tipine girer. Fıkraların merkezinde daima insan ve insana bağlı olaylar yer alır. Yaşanmış olaylara dayanır. Olayların merkezinde bulunan kişilere ise "fıkra kahramanı" veya "fıkra tipi" adı verilir.

Çukurova yerel fıkra tipleri Çukurova Bölgesi'nde yaygın olarak anlatılmaktadır. Bunlar yerleşik düzene geçmiş konar-göçer kültürünün izlerini taşır. Bu fıkralar yöre insanının ruh ve düşünce dünyasının yansımalarıdır. Çukurova fıkralarında Anadolu halkının yaşama biçimi, güldürü ögesi, alay ve eğlenme türü, övgü ve yergi becerisi dile getirilmiştir. Fıkraların odağını sevgi, yergi, övgü, alaya alma, gülünç duruma düşürme, kendi kendisiyle çelişkiye sürüklenme, yönetimin katılıkları karşısında çok ince ve iğneli bir söyleyişle eleştirme oluşturmaktadır. Fıkra tipi, kimi zaman bilgin, bilgisiz, açığöz, uysal, vurdumduymaz, utangaç, atak, şaşkın, kurnaz, korkak, atılgan gibi çelişik niteliklere bürünür. Fıkralarda karşısındakinin durumuyla çelişki içinde bulunma, gülmecelelerinin egemen ögesidir.

Çukurova fıkra anlatma geleneği içerisinde yer alan incelediğimiz on bir Çukurova yerel fıkra tipi olarak sıralayabiliriz.

1. Karatepeli Fıkra Tipi

Günümüzde Adana'da yaygın bir biçimde Karatepeli fıkraları anlatılmaktadır. Adana'nın Kadirli ilçesinin doğusundaki yöreye Karatepe adı verilir. Bu bölgede yaşayanlara Adana'da "Karatepeli" denir. Bu köyler Türkmen, Yörük, Avşar, Karakeçili ve Kumarlı aşiretlerinden yerleşenlerle kurulmuştur. Karatepe bölgesinde yaşayanlar yerleşik düzene geçmiş göçerlerdir.

Anadolu şehir-kasaba toplumlarında köylülerin saflığı ve eğitimsizliği üzerine anlatılan eğlendirici fıkralar yaygındır. Karatepeli fıkraları bu türdendir. Bu fıkralar bu bölgede yaşayan insanların saflıklarıyla gariplikleriyle eğlenmek için anlatılır.

Karatepeli fıkraları Türk fıkraları sınıflamasında "Bir bölge halkıyla ilgili olanlar" grubuna girer. Bu fıkralarda Türk köylüsünün kendi kendisini ince, nükteli bir şekilde mizaha konu ettiğini görüyoruz. Bu hikâyeler Karatepe halkı üzerine, onların saflıkları ve acayıplıklarıyla eğlenmek için anlatılmış şeylerdir. Karatepeliler başkalarının yaptığı hataları, yapabileceklerini, tuhaflikları, alıklığa varan saflıkları kendi üzerine alarak şakayla herkesi iğneleyerek, gülerken, güldürerek insanları düşünmeye yöneltmiştir.

Karatepeli fıkralarının benzerlerine Türkiye'nin çeşitli yörelerinde de rastlanır. Bunlar ortaklaşa benimsenmiş anlatım kalıpları içinde, kişi ve yer adları, yerine ve çağına göre değiştirilip, Karatepe'ye özgü renklerle bezenmiştir.

2. Abdal Fıkra Tipi

Abdallar, genellikle İç Anadolu Bölgesi'ne yerleşen bir Türkmen boyudur. Bunlar Çukurova'da Kayseri'de, Kahramanmaraş'ta, Kırşehir'de Yozgat'ta ve buna benzer birçok yörede kışın sahili, yazın ise yaylayı tercih ederler.

Çukurova halk kültüründe yaygın bir şekilde anlatılan Abdal fıkraları Türkiye fıkra anlatma geleneğinde "Bir bölge halkıyla ilgili olanlar" grubuna, yerel fıkra tipine girer.

Abdal fıkraları konu yönünden konargöçer ve köylü hayatıyla ilgilidir. Abdallar Çukurova Bölgesi'nde kasaba ve şehirlerinde konargöçerler ve köylüler üzerine anlatılan fıkra konularının kahramanları olmuşlardır. Abdal fıkralarındaki kişiler, günlük hayatta Çukurova köylerinde rastlanan gerçek ve doğal insanlardır. Fıkralarda olağanüstü varlıklar yoktur.

Abdallar üzerine anlatılan çeşitli fıkralar belli bir toplumun ruh ve düşün durumlarını somut bir değerlendirme olarak değil de insanın türlü davranışlarındaki sakatlıkları, aksaklıkları, dil sürçmeleri, alışılmış ölçülerin dışında büyütücü bir aynadan yansıtma saymak doğru olur.

Toplumsal hayatla ilgili fıkralarda Abdalların yaşama biçimlerine, geçim kaynaklarına az da olsa gelenek ve göreneklerine ait ipuçlarına rastlayabiliyoruz. Abdal fıkraları, Abdalların düşünce biçimini yaşayış ve mizaha bakışını yansıttığı için kültür belgeleri olarak kabul edilebilir.

Abdal fıkralarını, ilk edinilen izlenime aldanarak halkın Abdalları alaya alıp küçültme amacı taşıyan yaratmalar saymak yanlış olur. Çoğu kez bunlar alay konusu olan toplumun bir çeşit meydan okuması anlamındadır. Dikkat edilirse bu tip fıkraların pek çoğunda alay konusu sanılan kişinin alay eden durumunda olduğu fark edilir.

Abdal fıkralarının benzerlerine Türkiye'nin çeşitli yörelerinde de rastlanır. Bunlar da ortaklaşa benimsenmiş anlatım kalıpları içinde, kişi ve yer adları, yerine ve çağına göre değiştirilip, yöreye özgü renklerle bezenmiştir.

3. Karakulah Hoca Fıkra Tipi

Karakulah Hoca Çukurova bölgesinde yaşamış olup, tanınan, bilinen yerel fıkra tipidir. Bu fıkralarda mizah yönü çok kuvvetli, batıl inançlardan uzak, aydın, halk tipi bir din adamı kimliği görüyoruz. Çukurova fıkralarında insanın kendi kendisini ince, nükteli, mizaha konu etmesi söz konusudur. Karakulah Hoca fıkralarında Karakulah Hoca tipi dışındaki tipler toplumun her kesiminde görülebilen insanlardır.

Karakulah Hoca fıkralarında konu, önce küçük bir olay öykü biçiminde anlatılır. Biçim bakımından klasik fıkra özelliklerini taşır. Karakulah Hoca fıkralarının söylemi genel olarak küçük öykü boyutundadır. Karakulah Hoca fıkralarının asıl konuları cahillik, bencillik, çıkarıcılık vb dir. Bu fıkralarda, bu bölgede yaşayan insanların damgası açıkça görülür. Bunlar, yerleşik düzene geçmiş, göçer kültürünün izlerini taşır. Fıkralarda günlük olaylarla karşılaştığımız çeşitli zıtlıklar sosyal ve insani kusurlar işlenir. Toplumsal hayatla ilgili Karakulah Hoca fıkralarında yaşama biçimlerine, az da olsa gelenek ve göreneklerine ait ipuçlarına rastlayabiliyoruz.

4. Kadirli -Kozan Fıkra Tipi

Kadirli - Kozan fıkraları Çukurova bölgesinde, anlatılan yerel fıkra tipidir. Bir toplum zümresini, bir yöre insanını temsil eder. Türkiye'de çeşitli yörelerde Kadirli -Kozan fıkralarındaki gibi birbirleriyle çekişen, şakalaşan iki yerleşim merkezi fıkra tiplerine rastlanılır.

Kadirli-Kozan fıkraları Türk fıkraları sınıflamasında "Bir bölge halkıyla ilgili olanlar" grubuna girer. Bu fıkralarda Çukurova insanının kendi kendisini ince, nükteli, mizaha konu etmesini görüyoruz.

5. Yörük Fıkra Tipi

Yörük fıkraları Çukurova bölgesinde, anlatılan yerel fıkra tipidir. Yörük fıkraları bir toplum zümresini bir yöre insanını temsil eder.

Yörük fıkraları Türk fıkraları sınıflamasında "Bir bölge halkıyla ilgili olanlar" grubuna girer. Bu fıkralarda Çukurova insanının kendi kendisini ince, nükteli, mizaha konu ettiği fıkralardır.

6. Karakayalı Fıkra Tipi

Karakayalı fıkraları Çukurova bölgesinde, anlatılan yerel fıkra tipidir. Karakayalı fıkraları bir toplum zümresini bir yöre insanını temsil eder.

Karakayalı fıkraları Türk fıkraları sınıflamasında "Bir bölge halkıyla ilgili olanlar" grubuna girer. Bu fıkralarda Çukurova insanının kendi kendisini ince, nükteli mizaha konu etmektedir.

7. Işıklılı Fıkra Tipi

Işıklılı fıkraları Çukurova bölgesinde, unutulmaya yüz tutmuş olan yerel fıkra tipidir. Bunlar; Türk fıkraları sınıflamasında "Bir bölge halkıyla ilgili olanlar" grubuna girer.

Işıklılı fıkraları Türk fıkraları sınıflamasında "Bir bölge halkıyla ilgili olanlar" grubuna girer. Bu fıkralarda Çukurova insanının kendi kendisini ince, nükteli mizaha konu ettiğini görüyoruz.

8. Karacabey Fıkra Tipi

Karacabey Fıkraları Çukurova bölgesinde yaşamış olup, unutulmaya yüz tutmuş olan yerel fıkra tipidir. Bunlar; Türk fıkraları sınıflamasında "Bir bölge halkıyla ilgili olanlar" grubuna girer. Bu fıkralarında Türk köylüsünün kendi kendisini ince, nükteli, mizaha konu ettiğini görüyoruz.

9. Mutlu Fıkra Tipi

Mut fıkraları Çukurova bölgesinde yaşamış olup, unutulmaya yüz tutmuş olan yerel fıkra tipidir. Bunlar; Türk fıkraları sınıflamasında "Bir bölge halkıyla ilgili olanlar" grubuna girer. Bu fıkralarında Türk köylüsünün kendi kendisini ince, nükteli, mizaha konu etmesini görüyoruz. Bu fıkralarda Çukurova insanının kendi kendisini ince, nükteli, mizaha konu ettiğini fıkralar grubuna dahildir.

10. Avşar Fıkra Tipi

Avşar fıkraları Çukurova bölgesinde yaşamış olup, unutulmaya yüz tutmuş olan yerel fıkra tipidir. Bunlar; Türk fıkraları sınıflamasında "Bir bölge bir zümre halkıyla ilgili olanlar" grubuna girer. Bu fıkralarda Çukurova insanının kendi kendisini ince, nükteli, mizaha konu ettiğini görmekteyiz.

11. Çerçi Fıkra Tipi

Çerçi fıkraları Çukurova bölgesinde yaşamış olup, unutulmaya yüz tutmuş olan yerel fıkra tipidir. Çerçi fıkraları bir toplum zümresini temsil eder. Çerçi fıkralarında tipi dışındaki tipler toplumun her kesiminde görülebilen insanlardır.

12. Silifkeli Fıkra Tipi

Silifke fıkraları Çukurova bölgesinde yaşamış olup, unutulmaya yüz tutmuş olan yerel fıkra tipidir. Silifke fıkralarında tipi dışındaki tipler toplumun her kesiminde görülebilen insanlardır. Bunlar; Türk fıkraları sınıflamasında "Bir bölge halkıyla ilgili olanlar" grubuna girer.

Çukurova Yerel Fıkra Tiplerinde Konu

Fıkraların konuları, güldüren, etkileyen nükte motifleri milletlerin ortak malıdır (Boratav, 1982:292-295). Fıkra konusu, daha çok fıkra tipi adını verdiğimiz kahramanlara göre ele alınmış, bu açıdan tasnif edilmiştir (Sakaoğlu, 1984:446). Fıkralarda Türk halkı sağduyuyla bağdaşmayan

işlemlere, tutumlara ve yasalara karşı tepkilerinin sözcülüğünü, yarattığı kişilere yüklemiştir (Boratav,1982:318-327).

Fıkraların büyük çoğunluğunun insanlığın ortak değerleriyle ve özellikleriyle ilgili olduğu görülür. Toplumun, sorunlarıyla ilgili çözüm yollarını da fıkralarda bulduğu görülmektedir. Neredeyse ele alınmayan bir tip, üzerinde durulmayan sosyal bir sorun yok gibidir. Cahillik, bencillik, hırsızlık, çıkarıcılık, dünyaya aşırı bağlılık gibi zaafların yanı sıra, yöneticilerin baskıcı ve adaletsiz yönetim anlayışları, görevlilerin rüşvet almaları, yolsuzluk yapmaları gibi tutumları, aydınların halktan kopukluğu, bazı din adamlarının bağnazlığı ve gerçek bir din adamında bulunması gereken özellikler, iman ve ibadet esasları, ahlaki kurallar fıkraların asıl konularıdır.

Türk fıkralarının konu bakımından büyük kısmını toplumsal ve ekonomik sorunlarla, aile sorunları konulu fıkralar oluşturur. Bu fıkralarda bencil, hilekâr, rüşvetçi, gözü doymaz, kavgacı, zorba, geçimsiz, dolandırıcı, haddini bilmez, kibirli tipler eleştiri ve alay konusu olurlar. Kısaca söylemek gerekirse; toplum yaşantısında insanları rahatsız eden her gerçek olay, fıkralara konu olabilir.

Fıkra, edebi türler içinde ürünlerinin çokluğu konularının çeşitliliği bakımından en zengini ve renklisidir. Fıkralar küçük anlatmalar olmalarına rağmen, üzerlerinde uzun uzun durulması ve çeşitli açılardan incelenmesi gereken ürünlerdir. Fıkralar genelde tek motife yer veren kısa, bir fikir etrafında kurulu ve bir hükümle sona eren güldürücü, düşündürücü küçük hikâyelerdir.

Sözlü geleneğin malı olan, ders vermek, bir dünya görüşünü belirtmek, herhangi bir düşünceyi örnekle güçlendirmek, yanılma durumlarına delil göstermek, hisse kapmak, sohbeti tatlı hale getirmek, hoşça vakit geçirmek amacıyla anlatılan fıkralar, konularını çeşitli olaylardan alırlar. Fıkra konuları, yaşanmış ya da yaşanabilecek olaylar üzerine kurulur.

İnsanlar, gördükleri toplumsal çatışmaları fıkra konusu haline getirerek düşüncelerini, duygularını, çeşitli tutum ve davranışları fıkra kahramanlarının ağzından anlatmışlardır. Çukurova yerel fıkra tiplerinin konu bakımından büyük bölümünü toplumsal ve ekonomik sorunlarla, aile sorunları konulu fıkralar oluşturur. Bu fıkralarda toplum yaşantısında insanları rahatsız eden her gerçek olay, fıkralara konu olabilir. Fıkralarda toplum hayatındaki her türlü aksaklığın, çarpıklığın, zıtlıkların bir kesitini görebiliriz. Fıkralarda günlük olaylarla karşılaştığımız çeşitli zıtlıklar sosyal ve insani kusurlar işlenir.

Halk yaratma gücünden doğan bu estetik biçimlerde ince bir mizah, keskin bir alay ya da hikmetli bir söz mutlaka yer alır. Ancak bu üç öge, her zaman bir arada bulunmayabilir.

Çukurova fıkralarının konularını şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1. Toplumsal yaşamla ilgili fıkralar
2. Fıkra tiplerinin, zeki, kurnaz, hazırcevap – nükteli – sağduyulu kişilikleriyle ilgili fıkralar
3. Fıkra tiplerinin saf tuhaf kişilikleriyle ilgili fıkralar. Toplumdaki tuhafliklar ve bönlükler hicvedilir.
4. Kendini komik duruma düşürme
5. Fıkraların yaşanmış bir olayla bağlantılı olması
6. Güldürerek düşündürme
7. Anadolu halkının olaylar karşısındaki tutumunu güldürü ögesiyle anlama
8. Beklenmedik olay çözümlenmeleriyle olayı çözme

Çukurova fıkraları konu yönünden konargöçer ve köylü hayatıyla ilgilidir. Çukurova Bölgesinde kasaba ve şehirlerinde konargöçerler ve köylüler üzerine anlatılan fıkra konularının kahramanları olmuşlardır.

Çukurova yerel fıkra tiplerinde konu, önce küçük bir olay öykü biçiminde anlatılır. Biçim bakımından klasik fıkra özelliklerini taşır. Çukurova yerel fıkra tipleri söylemi genel olarak küçük öykü boyutundadır.

Bu fıkralarda, bu bölgede yaşayan insanların damgası açıkça görülür. Bunlar, yerleşik düzene geçmiş, göçer kültürünün izlerini taşır. Bu fıkralar toplum hayatını, sosyal sistemi kontrol ederek aksayan ve bozulan yönlerini eleştirerek düzeltici bir görev yaparlar.

Çukurova fıkraları konuları, yaşanmış ya da yaşanabilecek olaylar üzerine kurulur. İnsanlar, gördükleri toplumsal çatışmaları fıkra konusu haline getirerek düşüncelerini, duygularını, çeşitli tutum ve davranışları fıkra kahramanlarının ağzından anlatmışlardır. Bu fıkralarda toplum yaşantısında insanları rahatsız eden her gerçek olay, fıkralara konu olabilir.

Çukurova Fıkralarında Tipler

Fıkra anlatma geleneğinde belli yörede tanınan fıkra tipleri birbirlerinin yerine geçerler. Ünlü kişilere bağlanarak anlatılan fıkralar zamanla başka kişilere, özellikle yerel fıkra tiplerine bağlı olarak anlatılır. Ancak kişilere bağlı fıkraları her yeni kişiye bağlanmaz. Belli konularda yakınlık aranır.

Bölge ve yöre tipleri denilince; belirli bir coğrafya üzerinde yaşayan insanları temsil eden ve bağlı oldukları mekânla isimlendirilen fıkra tipleri anlaşılır. Bu tipin temel özelliği coğrafi bir isimle anılması ve adı geçen coğrafya içinde yaşayan insanları temsil etmesidir.

Sözlü gelenekte anonimleşme süreci devam etmektedir. İkinci derecedeki alt tipler bazen belirli, bazen belirsizdir ve öne çıkarılmaz. Halkın ortak yaratma gücünden doğan tipler, sosyal hayatta, toplumun ortak görüş ve düşüncelerini yansıtmakla görevlidirler. Fıkralar toplum hayatını, sosyal sistemi kontrol ederek aksayan ve bozulan yönlerini eleştirerek düzeltici bir görev yaparlar.

Çukurova yerel fıkra tiplerinde eğlenilen, mizaha konu edilen bölge insanının iğneleyen durumunda olduğu sezilir. Yörelerde bu fıkraların sevilerek anlatılmaları bunu kanıtlar. Fıkra tiplerinin tamamına yakın bir bölümü saf görünüp zekâ ürünü olan olaylarını işleyen fıkralar oluşturmaktadır.

Türk halk kültüründe pek sevilen bir çarıklı erkân-ı harp tipi vardır. Saf görünüp oyunbaz oynatan, aldatılmış gibi görünürken eşsiz halk mizah dehasıyla ince ince eğlenen, alaya alan insan tipini bu fıkra tiplerinde de görmekteyiz. Türk halkının mizah dehasındaki "âlim değil, fakat arif insan tipinin bu fıkralarına yansımaları görülmektedir. Bu fıkralarda alay edilirken, alaya almanın hicvetmenin en güzel örnekleri sergilenmektedir.

Çukurova yerel fıkra tipleri bir toplum zümresini veya kişilere bağlı olarak anlatılan fıkra tipidir. Çukurova yerel fıkra tipleri toplumun her kesiminde görülebilen insanlardır. Fıkralarda ikinci derecedeki alt tipler belli belirsizdir, öne çıkarılmaz.

Çukurova Yerel Fıkra Tiplerinde Anlatım

Dış Yapı (Biçim)

Fıkralar, çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Fıkrayı yaratan öğeler, bir hikâye içinde yerlerini alarak bağımsız bir yapı kurarlar, böylece nesir diliyle yaratılan, kısa ve yoğun anlatım gücüne sahip epik bir tür ortaya çıkar.

Çukurova fıkralarının dili, açık ve yalındır. Fıkralarda halkın konuşma dilinde yer alan kelimeler görülür. Anlatımı güçlendirmek için mecazlara, kelime tekrarlarına başvurulur. Fıkralarda rastlanan cümle tipleri çok çeşitli değildir. En çok geçmiş zaman, geniş zaman, soru ve emir cümleleri kullanılır. Fıkralarda daha çok basit yapıli fiil cümleleri kullanılır. Çukurova yerel fıkra tiplerinin asıl özelliği, bitişle nüktenin bütün gücünü duyurmak için veciz, az kelimeyle çok anlamlı ve oldukça örtülü anlatımlı olmalarıdır. Fıkraların özel bir dili vardır. Yer yer kalıp anlatımlara başvurulur.

Fıkraların dili anlatıcıya ve anlatılan kitleye göre değişir. Kahramanlar, kişiler kendi ağız özellikleriyle, durum ve konumlarına göre konuşurlar. Böylece onların ruh durumları ve buldukları ortam canlandırılır.

Fıkra başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerine sahip bir hikâyedir. Kısa ve yoğundur. Hatta kimi zaman başlangıç ve gelişme bölümleri iç içedir. Hikâyeye genellikle tek olay ve düşünce üzerine kurulur. Her hikâyeye bir hükümle sona erer. Bu iki temel öge fıkraların ana yapısını oluşturur. Fıkralar genellikle kuruluş bakımından bir tez ve bir karşı tezdendir. Hazırlık bölümünde kısaca olay ya da verilmek istenilen düşünceyle ilgili bilgi verilir. Sonra tez, karşı tez çıkar. Sonunda bir hükme bağlanır. Hüküm, fıkraların sonuç kısmıdır. Sonuçta hükümden alınacak hisse gizlidir. Her fıkrada mutlaka bir hisse vardır. Kısaca, fıkranın estetiğini yaratan ögenin temelini tartışma oluşturur.

Çukurova fıkra tipleri başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerine sahiptir. Bu fıkralar genellikle tek olay ve düşünce üzerine kurulmuştur ve bir hükümle sona ermektedir.

İç Yapı (İçerik)

Fıkralarda toplum hayatındaki her türlü aksaklığın, çarpıklığın, zıtlıkların bir kesitini görebiliriz. Fıkraların asıl özelliği, bitişle nüktenin bütün gücünü duyurmak için veciz, az kelimele çok anlamlı ve oldukça örtülü anlatımlı olmalarıdır (Boratav; 1982: 86). Fıkraların anlatımındaki canlılığı karşılıklı konuşmalar sağlar.

Beklenmedik olay çözümlenmeleriyle şaşırtır. Fıkralarda kahramanlar, kişiler kendi ağız özellikleriyle, durum ve konumlarına göre konuşurlar. Çukurova yerel fıkra tiplerinin asıl özelliği, bitişle nüktenin bütün gücünü duyurmak için veciz, az kelimele çok anlamlı ve oldukça örtülü anlatımlı olmalarıdır.

Fıkralarda Yer, Zaman ve Mekan

Çukurova yerel fıkra tiplerinde zaman ve yer belirten fıkralar olduğu gibi zamanın belirsiz olduğu "vaktin birinde, bir zamanlar" diye başlayanlar da vardır. Fıkralarda birkaç örnek dışında belli bir yer adı yoktur. Fıkralarında yer alan mekânlar gerçek tabiat sahneleri ve yaşanan yerlerdir. Kasaba, mahalle, sokak, ev gibi dekorlar içinde fıkralarda Çukurova yaşantısından bir bölüm buluruz.

Çukurova fıkraları geniş Çukurova coğrafyası içinde bulunur. Bu fıkralarda yer alan mekânlar gerçek tabiat sahneleri ve yaşanan yerlerdir. Çukurova fıkraları zaman açısından da çeşitlilik gösterir. Bunlar çokluk çok kısa bir zaman dilimini kapsar. Durum/olayla ilgili olarak da zaman belirlenir. Çukurova fıkraların geçtiği mekânlar, ülke, şehir, kasaba, köy, mahalle, sokak, pazar yeri, çarşı, mezarlık, cami, dükkân, hamam, mahkeme, dağ, orman, göl, dere, bahçe, tarla vd.dir.

Sonuç:

Çukurova yerel fıkra tipleri Çukurova yöresinde günümüzde sözlü kültür ortamında yaygın bir şekilde anlatılır. Bu tipler yaşadıkları yörenin insanlarını temsil etmelerinin yanında yöre insanının ince zekâsını, hayal gücünü, mizah yeteneğini de yansıtmaktadırlar.

Çukurova fıkra tipleri, halkın yüzyıllardır anlattığı, halkın simge kahramanlarıdır. Çukurova'nın en güçlü kültür figürlerindedir. Onlara halkın bu denli sahip çıkması onların halkı simgelediğinin bir belirtisidir. Çukurova fıkra tipleri, güldürü tipleridir.

Çukurova fıkra tiplerinin bir kısmı temalarıyla başka fıkra tiplerine benzer. Bu da yerel fıkraların nasıl zenginleştiğini ortaya koyar. Çukurova yerel fıkra tipleri konu, yapı, yer, zaman, dil yönlerinden benzeşirler. Bazı Çukurova yerel fıkra tiplerinin aynı yörede yeni bir fıkra tipine bağlanarak anlatıldığını görüyoruz.

Çukurova yerel fıkra tiplerinde gülerken düşündürmek temel niteliktir, yol göstericidir. Bu fıkralar yanlışlıkları alaya alarak onlara doğruyu gösterir. Bu fıkraların iç yapısında yalın dil

nüktedanca kullanılır. Fıkraya konu olan insan gülünç tarafları, yanlışları, zaafı, hataları, sakarlıklarıyla ele alınır. Alaycı, küçük düşürücü bir tutum izlenir.

Çukurova yerel fıkra tipleri toplumun tümüne mal olmuştur. Çukurova halkı sağduyuyla bağdaşmayan işlemlere, tutumlara karşı tepkilerinin sözcülüğünü yarattığı fıkra tiplerine yüklemiştir. Bu fıkralarda toplum yaşayışının çelişkilerinin düşünce ve davranış farklılıklarından doğan çatışmaların konu edildiğini görüyoruz. Toplumdaki çeşitli davranışlardaki aksaklıklar abartılarak fıkra tiplerinin başından geçmiş gibi anlatılmaktadır. Dikkat edilirse bu tip hikâyelerin pek çoğunda alay konusu sanılan kişinin alay eden durumunda olduğu fark edilir. Fıkralar toplum hayatını, sosyal sistemi kontrol ederek aksayan ve bozulan yönlerini eleştirerek düzeltici bir görev yaparlar.

Fıkra tiplerinin kişiliğinde birçok olay veya davranış fıkra özelliği kazanmıştır. Fıkraların bir görevi de toplumun bireyleri arasında ortak paydayı oluşturmaktır. Toplumsal denetimi sağlayarak toplumsal bozuklukları düzeltme görevi almışlardır. Bireyleri kaynaştırıp birey yapmakta rol oynarlar.

Çukurova fıkralarında 'hazır-cevaplık, nükte, sağduyu' ile 'saflık ve tuhaflık' öğeleri birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve bunlar tümüyle halk bilgesi kişiliğini, yani onun fıkralarının ayırt edici niteliğini meydana getirirler. Epey eski bir tarihten, belki de Çukurova fıkra tiplerinde çeşitli yöre fıkra tipleri üzerine anlatılan fıkralar birbiriyle kaynaşmış Türk mizah yaratmalarının büyük toplamı da onun ünlü adı etrafında çevrelenmiş olmalıdır.

Çukurova fıkraları, bütün gülmecelelerinde, soyut bir varlık olarak değil, yaşanmış, yaşanan bir olayla, bir olguyla bağlantılı bir biçimde ortaya çıkar. Olay karşısında duyulan tepkiyi ya da onayı gülmece türlerinden biriyle dile getirir. Tanık olduğu olaylar, genellikle, halk arasında geçer.

Çukurova fıkra tipleri "aptal" "saf" "bön" olarak çıkar. Bunların çoğu güldürerek düşündüren fıkralardır. Türk toplumu, fıkra tiplerinin kişiliğinde kendisini sıkıntıya düşüren olumsuzluklarla alay eder. Bir özeleştirisi vardır.

O, kimi zaman bilgin, bilgisiz, açığöz, uysal, vurdumduymaz, utangaç, atak, şaşkın, kurnaz, korkak, atılgan gibi çelişik niteliklere bürünür. Fıkralarda karşısındakinin durumuyla çelişki içinde bulunma, gülmecelelerinin hakim unsurudur. Bu öğeler Anadolu insanının, belli olaylar karşısındaki tutumun yansıtıcı, düşünce ürünlerini oluşturur.

Çukurova fıkralarında, insanı baskı altında tutan kurumlarla insan ilişkileri ile eskimiş gelenek ve göreneklerle, halka yukardan bakan idarecilerle ağalarla beylerle alay eder; onları yerer ayıplar, taşlar, gülünç duruma düşürür. Onun gülmecelelerinde, kaba sofuların "ahret"le ilgili inançları da önemli bir yer tutar.

Çukurova fıkralarını Türkiye fıkra anlatma geleneğinde bir yere yerleştirme denemesi yaptığımızda öne çıkan başlıkları şöylece sıralayabiliriz:

1. Çukurova Bölgesinde on bir yerel fıkra tipi belirlenmiştir.
2. Çukurova fıkra tipleri Çukurova Bölgesinin kültürünü, yaşama biçimini, mizah anlayışını yansıtır.
3. Türkiye fıkra anlatma geleneğinde anlatılan bazı fıkraların benzerlerine Çukurova fıkralarında rastlıyoruz. Ancak bu benzer fıkralar yörenin rengini kültürüyle bezenerek yeniden şekillenmiştir.
4. Çukurova yerel fıkralarında Çukurova kültürünü biçimleyen dağ, yayla, ova ve deniz kültürünün izlerini görüyoruz.
5. Çukurova fıkraları ortak anlatım kalıplarıyla birbirine benzer

Çukurova Fıkra Tiplerinden Örnekler

1. Karatepeli Fıkraları

Emmini Eşek Belleme

Karatepelinin biri Kadırlı'ye gelir. Canı pekmez ister. Fırından bir çörek satın alır. Sonra da pekmez aramaya çıkar. Gezerken bir ayakkabı tamircisine rastlar. Gön suyunu pekmeze benzeterek "Oğlum, elli kuruşluk pekmez ver" der. Adam pekmez satmadığını söyler.

Karatepeli biraz daha gezinir; ama pekmez bulamaz. Tekrar ayakkabıcının yanına gelir. "Oğlum, elli kuruşluk pekmez ver." der. Adam dayanamaz, bir tasın içine gön suyu dökerek verir. Karatepeli çöreğini gön suyuna batırarak yer. Sonunda elini silerek; "Oğlum, emmini de eşek belleme, pekmezin de pek iyi değilmiş." der (K1).

Oyun

Çobanın biri hiç namaz kılmamış ve kılınırken de görmemiş. Ağası bir gün satmak için kente davar indirmiş. Çobana malı kasaba pınarına yatırmasını söylemiş. O gün de cuma imiş. Birer ikişer Cuma abdesti almaya gelirmiş insanlar. Çoban da gönlünden:

- Herhalde bir ölet (cenaze) var. Bizim azık da az. Ağa kim bilir ne vakit gelecek, diyerek elini yüzünü yıkamış ve davarları Karabaş'a emanet edip, bir ihtiyarın arkasından koşmuş, camiye gelmiş, hutbeyi dinlemiş. Daha sonra namaza durulmuş. O da diğerlerine bakarak, namaz kılmaya başlamış. Rükû'ya vardıkları anda bizim Karatepeli, birdirbir oynadıklarını sanarak, önündeki adamın sırtına atlamış. Neye uğradığını şaşırان adam, arkasını dönmüş ve Karatepeli'ye olanca gücüyle bir tokat atmış. Bizim yankılı hiç tınmamış. O vakte kadar ayağa kalkmış olduğundan arkasına dönmüş ve o da kendi arkasındakine basmış tokatı. Artık cemaat namazı bir yana bırakıp, çobanı dövmeye başlamış. Çoban kaçarken, gücünün yettiğince bağırarak:

- Yahu siz ne biçim adamlarsınız be, oyunu siz çıkardınız, siz cıllazıyorsunuz diye dursun, güzel bir dayak yemekten kurtulamamış.

Ölet: Ölü, cenaze.

Tınmak: Üstüne alınmak.

Cıllazmak: Oyunda hile yapmak (YAG, Sayı: 3807).

En Büyük Ağadır

Köy ağalarının biri çok gaddarmış. Her istediğini yaparmış. Kendisinden önce kimse yürüyemez, baş köşeler daima kendisine ayrılmış. Ağanın oğlu da durumu bilir ve olaydan gurur duymış.

Bir gün camideyken, ağanın oğlu bakar ki imam babasından önde oturuyor. Oldukça canı sıkılır. Nasıl olur da imam, köy ağasından önde oturur? Namazı erken bırakıp çıkar ve kapının kenarında bekler, imam çıkarken birkaç tane tokat patlatır. Neye uğradığını şaşırان imam şaşkınlıkla sorar:

- Niye vuruyorsun bana?

- Vururum tabi. Babam koskoca ağa olsun da, sen camide ondan önde otur. Olacak şey mi bu?

- Yahu kardeşim, ben imamım, insanlara namaz kıldırıyorum. O yüzden de önde oturmam gerek.

- Ben anlamam arkadaş. Kimse babamdan önde oturamaz.

İmam bakar ki oğlana laf anlatmak mümkün değil, ağaya şikayetlenir:

- Ağam, oğlun geldi bana birkaç tokat attı. Niye vuruyorsun deyince de "Sen babamdan önde

oturuyordun. Kimse babamdan önde oturamaz" dedi. Ne yapacağımı şaşırđım.

Ağa bunun üzerine:

-Eee, imam efendi der. Yalan deel hani. Sen de biraz önde oturuyordun yani (K3).

Karatepelinin Çocuk Sayısı

Karatepe'ye giden sağlık ekibi bir evden on üç çocuk yazıp, aşu yapmış. Sağlıkçı:

-Bu ne kadar çocuk teyze, demiş.

Kadın:

-Almiyirik, çalmiyirik, ondan bundan da istemiyirik. Allah veriyor, biz de aliyirik, demiş (K4).

2. Abdal Fıkraları

Bir de Avrat Diye mi Gelek Ağam

Abdallar genellikle düğünlerde davul, zurna çalarak geçinen alçak gönüllü, hazır cevap insanlardır. Yörede onlarsız Türkmen düğünü düşünülmez.

Yaşlı bir Abdal ekinlerin biçim zamanı eşeğine biner bir köye varır. Köyün ağası da tarlada çalışan biçerdöverleri seyre dalmıştır. Ağacın gölgesine oturan ağa bir sesle irkilir.

Yaşlı Abdal:

“Selamü aleyküm Ağa, bereketli olsun, Allah harmanına buğday yağdırsın. Ağam Allah yokluğunu vermesin.

Ağa bir yaşlı abdalın eşeğin üstünde kendisine seslendiğini görür.

Ağa:

“Gel ulan gel.” der.

Aslında ağanın merak ettiği, sormak istediği şeyler vardır.

Ağa:

“Ne diyon ulan?”

Yaşlı Abdal:

“Ağa, harmanına buğda yağsın, çocukların ırzgisini ver de gedek,”

Ağa:

“Tamam, vereceğim ama sana bir sorum var onu bilersen vereceğim.”

Yaşlı Abdal:

“ Sor ağa sor neyimiş ki?”

Ağa:

“Gel hele gel, otur şuraya.”

Yaşlı abdal eşekten iner ağanın yanına doğru yaklaşır, oturur ağanın yanına sohbeta başlarlar.

Ağa:

“Ulan oğlum merak ediyom.”

Yaşlı Abdal:

“Neyi bre ağa, neyi marak ediyon?”

Ağa:

“Ulan sabahtan beri sizin avratlar tarlalarda dolaşıp duruyo.”

Yaşlı Abdal:

“He ağa bre niyedek Allah yokluğunu vermesin çocukların ırızgısı taman.”

Ağa:

“İyi de onu merak etmiyom ki.”

Yaşlı Abdal:

“Ya neyi merak ediyon ağa?”

Ağa:

“Ulan bunların pisliğinden yanına yaklaşılaçağı yok, burnu sümüklü, gözü çapaklı, ayakları tırkıl tırkıl yarılmış, akşam olunca bunların yatağına nasıl varıyorsunuz, onu merak ediyorum.”

Ağa böyle deyince yaşlı abdal okkayı kondurur.

Yaşlı Abdal:

“Bre ağa, çocukların ırızgısı diye geliyok, buğday veriyon, eşeen samanı diye geliyok veriyon, yanına birde avrat diye mi gelek ağam.”

Ağa zınkadak donar kalır. (K5)

Kelimeler:

ırızgı : *Rızk*

Tırkıl, tırkıl : *Ayak topuğundaki yarıklar*

Hatim İndirtme

Abdal'ın biri yaylalara düğün çalmaya gider on beş yirmi gün sonra döner. Çoluk çocuğu çok göresi geldiği gibi, hanımını da haddinden fazla özler. Gelir gelmez hanımına sarılır.

Abdal'ın Hanımı :

“Dur gavurun oğlu komşuların herifi gurbetten gelince besmele çekip ondan sonra avradına sarılıyormuş, sen de besmele çekip de sarılsana. “ deyince.

Abdal hemen lafı alır der ki:

“Köpeen kızı, getir öyle avradı da ben mevlit okuttirim, hatim indirtirim, ondan sonra sarilim” der. (K6)

Ya Bunu Çalmasını Öğren Yoksa Olacağın Öğretmen

Abdallar mahalle kenarlarına çadır açıp çadırlarda yaşarlar. Küçük abdal çocukları da davul çalmasını bu çadırların arasında öğrenirler. Abdal çadırın sınırlarını kaldırmış, çocukların davul çalmasını öğreniyorlar. Abdal çocuğunun davulu iyi çalamadığını görünce kızmış, bağırılmış. O sırada yolda bir öğretmen; elinde çantası okuluna gittiğini görmüş.

Abdal:

“ Bu davulu çalmasını öğrendin öğrendin yoksa olacağın şu öğretmenin hali gibi olur.

Abdal çocuğu:

“ Etme, eyleme itin olayım beni öğretmen etme. Bak gör, bundan sonra davulu nasıl gıvırtta gıvırtta çalacağım.” (K7)

Kelimeler:

Sıtır : Çadırın kenar örtüleri

3. Karakülâh Hoca Fıkraları

İte Kurşun Geçirmez Muskası

Yörük’ün birisi Misis’te Hasan Dağı’nda oturuyormuş. Hasan Dağı’nda Ahmet Hoca adında hoca varmış. Yörük, Ahmet Hoca’nın yanına gelmiş. Yörük’ün iyi de bir iti varmış. Bu itle sağa sola çok gidermiş.

Yörük, Hocaya:

“Şu Alabaşa kurşun geçirmez muskası yazdırmaya geldim.” demiş.

Ahmet Hoca:

“Yok, her bir şeye yazılır da ite muska yazılmaz.” demiş.

Yörük:

“Bir uyluk eti verdikten sonra kime olsa yazdırırım.” demiş.

Hoca bir uyluk eti duyunca:

“Yörük, gel itine muska yazıvereyim” demiş.

Hoca bir muska yazmış. Dışına göre de teneke kesmiş.

Hoca, Yörük’e:

“Bunun kenarlarını lehimciye lehimlet.” demiş. Fakat muskada ne yazdığını söylememiş

Kozan’dan yukarda da meşhur Karakülâh Hoca varmış. Yörük buraya konmuş:

” Bu hocaya da davara kurt girmez muskası yaptırayım” demiş.

Karakülâh Hoca köpeğin boğazındaki muskayı görünce:

“ Koca Yörük bu ne köpeğin boğazında?” demiş.

Yörük:

“Kurşungeçirmez muskası” demiş.

Karakülâh Hoca:

“İte muska yazılmaz. Ben şeriat kesen bir hocayım”. demiş.

Yörük:

“Bir uyluk et verdim de yaptırdım onu ben” demiş.

Karakülâh Hoca:

“Şu muskayı çıkar da bakayım” demiş.

Karakülâh Hoca muskayı okuyunca:

“Hoca benden derinmiş. Lehimlet geri as” demiş. Fakat muskada ne yazdığını söylememiş

Yörük, yaylaya çıkmış. Davarı çayıra yaymış. Yörük’ün aklına itine yazdırdığı kurşungeçirmez muska gelmiş:

“Alabaşa bir sıkayım” demiş. Sıkış tepesi aşağı gitmiş köpek. Köpek ölmüş.

Yörük:

“Ocağı kuruyasica hoca verdiğim et de musmul değil mundar idi” demiş.

Karakülâh hoca muskayı okuduğunda şöyle yazdığını görmüş:

“Muska yazdım Yörük’ün itine
İte muska yazdırmak neyine
Karnım doydu koyun etine
Gülsün eller Yörük’ün haline” (K9)

Gel de Böylelerine Küfretme

Karakülâh birine küfretti diye kadıya şikâyet edilir. Kadı, zaptiyeler gönderir. Karakülâh’ı kadıya getirirler. Bu esnada birisi kadıya gelmiş, bir konuyu danışmaktadır. Adam:

“Kadı Efendi, benim babam öldü, analığım dul kaldı, analığım ile evlenmek istiyorum, analığım bana düşer mi?” der.

Kadı adamın sorusuna cevap vermeden Karakülâh’a sorar:

“Sen küfrediyormuşsun, bir de hoca olduğunu söylüyorlar, ne diye küfrediyon?” deyince Karakülâh Hoca:

“Kadı Efendi, Kadı Efendi, ben işte analığın almak isteyenler gibilerine küfrediyorum. Gel de böylelerine küfretme “ der.

Kadı:

“Ölen babasının emaneti analığını almak insanlara küfür caizdir. Çıkar ağzından baklayı, bir daha baş küfürü Karakülâh Hoca” der.

Kadı Karakülâh Hoca’yı cezalandıracağına takdir eder ve affeder (K4).

4. Kadirli-Kozan Fıkraları

Kozanlı Çuvalda

Kozanlı’yı bir çuvala koymuşlar. Çuvalın içindeki yılan Kozanlı’yı ısırmağa başlamış. Kozanlı yılanın ısırmasından rahatsız olmuş ve bağırmağa başlamış. Bunu duyan yılan kafasını dışarı çıkarmış ki, ne görsün; Karşıdan bir Kadirli gelmiyor mu? Tekrar kafasını çuvala sokmuş ve Kozanlı’ya:

“Bak Kozanlı” demiş. “Fazla bağırıp durma. Kadirli geliyor, söylerim ha!”

Bunu duyan Kozanlı da:

“Yılanın ısırmasına razıyım” demiş. “Yeter ki Kadirli ısırmasın.” (Dokuzoğlu; 2000: 39)

Çift Sandalye

Askerde yüzbaşı inzibatlara talimat vermiş:

“Gidin şehirde ne kadar Kadirli ve Kozanlı varsa tutun getirin.

İnzibatlar dört koldan şehre girmişler. Her yeri dolaşmışlar, kim Kadirli, kim Kozanlı bilememişler. Birisi, yüzbaşının karşısına dikilmiş:

“Komutanım” demiş. “Biz Kadırlılı, Kozanlı’yı nasıl bileceğiz?”

Yüzbaşı inzibata;

“Oğlum” demiş. Kahvelerde iki sandalyeye oturan kim varsa getirin. Mutlaka o ya Kadırlılı ya da Kozanlı’dır.” (Dokuzoğlu, 2000; 43)

5. Yörük Fıkraları

Yeşil Âşık

Eskiden Karahacılı Yürükleri’nde Yeşil Âşık adında bir adam varmış. Yeşil Âşık Çamardı’nın Akız tekkesi denilen yere gelmiş. Eğneli, Bayamdereli muhtarlar, azalar eşeklerine binerek Yörüklere gidelim demişler. Gitmişler ancak Yörükler göçmüş. Yeşil Âşık bir hayvan kaybetmiş; topal, ihtiyar bir hayvanmış. Elinde değneği ayağında şalvarıyla hayvanı aramaya çıkmış. Çadırların olduğu yerde bir ala köpek ölmüş ve şişmiş. Yeşil âşığı çağırmışlar. Azaların birkaç tanesi demiş ki: buna çatmayalım, böylesi adamı berbat eder” Diğerleri bilecek, alt tarafı bir yörük”. demişler.

Azalar Yeşil Âşık’a şöyle demişler:

“Şurada biriniz ölmüş (köpek) niye cenazesini kaldırmadan gittiniz? Yeşil Âşık hani, nerede gösterin demiş. Gelmiş ki köpek ölüsü. Yeşil Âşık elindeki değneği azaların burnunun hizasına getirerek şöyle demiş:

“Habacı varda allı karalı

Maden ağalarından da hayli aralı

Bilmem Eğneli bilmem Bayamdereli

Yatışı da bir köy kayasına benzer”

Muhtar ile azalar taşın kendilerine geldiğini anlayınca birbirlerine düşerler. Yeşil Âşık:

“Siz imtihan olun da notu hanginize verirseniz verin, benim yolum çok uzun.” der. Müsaade alıp yoluna devam eder (K8).

Bugün de Buralı Yarın da Buralı

Yörük kocası kızının evine misafir olmuş. Kız da bir an önce gitmesini istiyormuş. Ama bir türlü de açık açık babasına söyleyemiyormuş. Koca torununu öpmek istemiş. Torunu anasının kucağından kaçmış.

Anası:

“Kızım bak hele

Dedeyin öpesi geldi.

Öpüp de gidesi geldi.”

Dedesi lafı hemen anlamış, hiç gitmeye niyeti yokmuş. Kızına cevabı yetiştirmiş;

“Dedenin adı Dur Ali,

Bugün de buralı, yarın da buralı” (Dokuzoğlu; 2000: 54).

İş İnada Bindi

Yörük kocası çarşıya inmiş. Tanıdıklarından birisi de bunu teravih namazına götürmüş. Yörük de eşeğini caminin karşısında birisine emanet ederek camiye girmiş. Saf olmuşlar namaza durmuşlar. Yörük iki rekat namaz kılıp, dışarıdaki eşeğine bir göz atıyormuş. İki rekat bitince bir daha, bir daha derken namazın bittiği yok. Sonunda dayanamamış. Dışarı çıkmış. Eşeğin başındaki yeğenine bağırması;

“Yeğen, yeğen” demiş. “İş inada gitti. İki rekat daha kılıyorum. Bir yere ayrılma” (Dokuzoğlu; 2000: 63).

6. Karakayalı Fıkraları

Karakaya'nın Akıllı Gelini

Karakaya köyünde bir akıllı gelin yaşarmış. Köylüler sıkıştıkları bir problem için akıllı geline danışarlarmış. Bir gün köyde bir komşunun ineği kafasını su küpünün içine sokmuş ve ineğin kafası küpün içinde sıkışmış kalmış. Komşu ve köylüler ineğin başını küpün içinden çıkarmak için çok uğraşmışlar başaramayınca akıllı gelini çağırmışlar. Akıllı gelin bakmış :

“Buna ne var, bu da bişey mi? İneğin başını keser kurtarırız” demiş.

Köylüler hemen bir büyük bıçakla ineğin başını kesmişler. İnek sahibi:

“ Ama ineğimin başı küpün içinde kaldı.” demiş. Akıllı gelin “Ona ne var! Şimdi de küpü kırırırız” demiş (K9).

Deli Su

Karakaya köyünün yukarısında Gedikdağı diye bir çevrede Delisu diye bir su olduğu söylenir. Bu sudan içenin birazcık deli gibi hareket ettiği anlatılır. Yıllar önce bir komutan askerleriyle deli suyu aramaya çıkmış. Her gördüğü kaynağın başına gelince askerinin birisini gönderir önce askere içirir sonra da atın üzerinde askerinin getirdiği sudan içermiş. Bir, iki, üç derken birçok kaynak dolaşmışlar. Bir kaynağa gelince yine komutanın gönderdiği bir asker kaynaktaki sudan içmiş. Komutan:

“Nasıl, iyi mi, bir de bana getir demiş.

O ana kadar diğer kaynaklarda hemen komutana su geldiği halde bu asker suyu içtikten sonra su getirme yerine komutanına:

“Gel de kendin iç lan” demiş.

Komutan: “Tamam, delisu bu! ” demiş, (K13).

7. Işıklı Fıkraları

Saklambaç

Işıklılılar saklambaç oynarmış. Biri gözünü yumarmış, öbürü saklanınca oldu, diye bağırır, gözünü açar aramaya çıkarmış. Saklanan her defasında çabucak bulunurmuş. Saklanan bu defa o kadar gitmiş ki bir günlük yol gitmiş. İmamuşağı sınırlarını geçip Karakaya sınırlarına varmış Sandal ormanının içine yatmış olduuuu, diye bağırması.

Burada yatmış, yatmış, yatmış; ne kendini bulan var ne soran. Bu arada Karakaya köylüleri de domuz avlıyormuş. Canı sıkılan Işıklılı domuz avlayanları ebe zannetmiş. Yattığı yerden bağırması:

“ Bulacaksın bul, bulamayacaksın çıkacağım ha.” demiş.

Sesi duyan avcılar bakmış ki Işıklılı yatıyor. Olayı sormuşlar. Ebenin ta burada kendini bulamayacağını anlatıp dönmesini söylemişler.

Işıklı da: Zaten ben de çıkacaktım bulacağı yok demiş.

Saklanan Işıklılı köyüne dönmek için yola çıkmış. Giderken bir ses duymuş. Bakmış ki ebe arkadaşı hala gözleri kapalı:

“Oldu mu, oldu mu? Bak açacağım ha” diye bağıryormuş (K12).

Zıkkım

Işıklılının birisi dağda çobanlık yaparken azığını çıkarmış. Yere çömelmiş, şalvarını da germiş başlamış gevrek ekmeği yemeğe. Yerken gevrek ekmeğin bir kısmı gerdiği şalvarının üstünden yere düşmüş. Ekmeği bitince, yere düşen ekmeğin ufaklarını toplamaya başlamış. Tam bu sırada eğilince yaka cebindeki tütün paketi yere düşünce tütün, paketten dökülüp toprağa karışmış. Canı sıkılan adam:

“Vay anasını, zıkkımı toplarken mübareği yere döktük.” demiş (K14).

8. Karacabey Fıkraları

Yalan Yarışı

Bir bayram günü Sorkun yaylasında halk toplanır. Karacabey ile Böcüoğlu' na bir söz yarışı için ricada bulunurlar. Her ikisi de toplumun ricasını kırmazlar. İçlerinden bir jüri seçerler. Ayrıca bir de ödül koyarlar. Yarışın konusu olarak «Yalan» verilir. Birisinin yalanı öbürünü alt edecek şartı da koşudur. Kura çekilerek önce Böcüoğlu yalanını anlatır.

-Konya'ya gidiyordum. Cebimde bir avuç pancar tohumu vardı. Giderken geçtiğim koyaklara (vadilere) saçarak gitmiştim. Konya'dan dönüşümde gözlerime inanmadım, koyaklar yemyeşil pancarla dolmuş.

Böcüoğlu sözünü bitirdikten sonra Karacabey söze başlar :

-Konya'ya gitmiştim. Ovanın bir ucundan öbür ucuna kadar uzanan, içinde yetmiş işçi, yetmiş ustanın çalıştığı ve bir işçinin sesini öbürünün duymadığı büyüklükte bakırdan bir kazan yapılıyordu. Kapsına yanaşarak usta başına:

“Bu kadar büyük bir kazan ne olacak?” diye sordum. O da:

"Böcüoğlu'nun pancarları pişecek." diye cevap verdi.

Ortaya konan ödülü Karaca Bey kazanıyor (Usta; 1988: 16-17).

Domuz Avı

1954 yılından önce Erdemli bir köydü. Her yer murt ormanı ile kaplıydı. Ne böylesine seralar, ne de böylesine narenciye bahçeleri vardı. Bataklık olmayan yerlerde yer yer ekilen tarlaları yabani domuzlar tahrip ediyordu. Bu hayvanlarla mücadele için zamanın valisi Tefik Sırrı Gür köye yazılı bir emir gönderdi: Emirde:

"Kendi kontrolümde domuz avı yapılacak. Avdan kaçanlar cezalandırılacak." diyordu.

Bildirilen av günü geldi. Herkes tüfeğini alıp, av yapılacak yörede toplanıldı. Karacabey de tüfeğini alıp gelmişti. Fakat o gün önemli bir işi nedeniyle avcılardan gizlice av yerinden ayrılmak

zorunda kalmıştı. Karacabey sazlar arasından kaçarken karşısına aniden vali çıkar.

Karacabey hemen tufeğini ona yöneltir:

-Dur! Avradını kestiğimin sakız fellahı! Dur! Vali Beyimiz gelecek! Domuz avı yapılacak. Bak ortalık yanıyor. Sen grant tuvalet giyindin de nereye gidiyorsun? “dedi.

Vali neye uğradığını bilemedi. Böylesine azimli ve cesur bir köylünün davranışı da hoşuna gidiyor.

Köylüler: «Dur, mur» dedi ise de Karacabey dinlemiyor.

Vali :

“Haberim yoktu. Öyleyse beni av yerine götür .“der.

Karacabey ile vali avın yapıldığı yere geldiler. Vali kendisini tanıttı. Köylüyü topladı. Karacabeyi yanına çağırarak :

—Ben böyle cesur, açık szly köylü istiyorum, dedi. Karacabey'e de bir kilo saçma, bir kilo da barut ödül verdi (Usta; 1988: 16-17).

Kaçak

Karacabey işlediği bir suçtan dolayı kaakmış. Jandarmalar bir türlü yakalayamamışlar. Bir gün evini kuşatmışlar. Evin kuşatıldığını gören Karacabey, hemen namaz kılmaya başlamış. Jandarmalar kapıdan içeriye girmişler. Namazını kılmasını beklemişler. Karacabey soğukkanlılığı ve pratik zekası ile selamı vermiş, jandarmalara dönerek:

“Hayır ola evlatlar? “diye sormuş.

“Biz Karacabey'i tutuklamaya geldik.” diye cevap verirler.

Karacabey, eli ile elli yüz metre ileride atını tımar yapan komşusunu göstererek :

-Evlatlarım, size yanlış tarif etmişler durmayın, kaçacak, yakalayın onu. der.

Jandarmalar atını tımar yapan adama doğru koşmuşlar. Karacabey ortadan kaybolmuş (Usta; 1988: 16-17).

9. Mut Fıkraları

Ormanın Sahibi Kim

Orman yangınlarında gençler gönüllü olarak yangın yerine gitmiş. Bir yangında Mut'un Bozdoğan köyünden Yantiri Osman da evinin duvarının dibine çömelmiş gneşlenmektedir.

Yangın bölgesine giden Orman Bölge şefi, Yantiri Osman'ı görünce:

“Baba ne oturuyordun?” der.

Yantiri sakın sakın sorar:

“Ne var oğlum?”

“Baba duymadın mı? Orman yanıyor.”

“Peki ama bana ne?”

“Baba Orman senin, bana ne olur mu?”

İste o zaman Yantiri taşı gediğine kor:

-Oğlum orman benimse sana ne? (Soylu; 1991: 20-21).

Fareden Kurtulan İnsanlar

Bir seçim öncesi bir milletvekili bütün esnafı ziyarete başlar ve sıra Berber Hüseyin'e gelir. Berber Hüseyin ile milletvekili aynı zamanda eski bir mahalle komşusudur.

Milletvekili selam verip oturduktan sonra sorar:

“Hemşehrim nasılsın, hayatından memnun musun?”

Berber Hüseyin:

“Nasıl memnun olmam hemşehrim. Sayenizde sıçandan kurtulduk, Allah sizden razı olsun.

Milletvekili hayretle sorar

-Yahu hemşehrim sıçanla bizim hizmetimizin ne ilgisi var? Berber Hüseyin nişanı almıştır ve tetiğe basar:

-Çok alâkası var hemşehrim. Bak biz eskiden kasaba gider, beğendiğimiz yerden eti kestirir, kedinin payını da alırdık. Kedi benim geleceğim saati iyi beller, kapının önünde beni karşılar. Karnını bir güzel doyurduktan sonra bir köşeye çekilip uyumaya başlar. Burnunun dibinden geçen, hatta bıyıklarına asılan farelerin yüzüne bile bakmazdı. Sayenizde et de alamaz olduk, kediye pay da. Kediler aç kalınca köşe bucakta ne kadar fare varsa temizledi, kökünü kazıdı. Şimdi mahallede derde deva desen bir tek fare bulamazsın.

Milletvekili bu cevap üzerine vedalaşmadan dükkandan ayrılır (Soylu; 1991: 20-21).

Sıçan Çift Sürer mi?

Elbette sürmez diyeceksiniz. Ama Berber Alaeddin'in bahsettiği sıçanın sürmesi lazım.

İkinci Dünya Harbi sıralarında idi. Muvazzafların dışında dört kur'a da yedek olarak askere alınmıştı. Askerin iâşesini devlet bütçesinden karşılamak mümkün değildi. Bunun için devlet, çiftçinin ekili buğdayından muhtemel hasılatın yüzde yirmisi kadar bir miktara el koymuştu.

Köylü bir tür mükellefiyet haline gelen bu buğdayı hayvanına yükleyip şehirdeki yetkili ambar memuruna teslim ediyordu. Kaldırıldığı malın beşte birini devlete veren vatandaş şikayetçi değildi. Çünkü hemen her aileden bir kişi silah altında idi ve bu buğdaylar onlara ekmek; arpalar mekkareye yem olarak gidiyordu. Ne var ki her zaman ve her yerde okluğu gibi burada da bir takım soysuzlar çıkmıştı. Halk yolsuzluklardan dolayı burnundan soluyordu. O günkü deyiimiyle vaziyet edilen buğdayların el altından bazı görevli ve yetkililerce satıldığı dedikodusu yaygındı. Bu yolsuzluğu yapanların başında da kaymakamın olduğu rivayeti vardı.

Toplanan buğday ve arpaların Taşucu iskelesine nakli tamamlanınca da olayın doğruluğu anlaşıldı. Çünkü 18 ton buğday açık vermişti. Açığın arpada değil de buğdaydan olması olayı doğrulayan bir başka unsurdu.

Açığın, tutulacak bir tutanakla kapatılması yolu seçilmişti. Hazırlanan tutanağa göre 18 ton buğdayı fareler yemişti. Ne var ki tutanağı bu işin muhasebesine bakan memurun da imzalaması gerekiyordu. İş burada çatalaştı. Muhasebe memuru dürüst bir insandı ve olanları biliyordu. Tutanağı imzalamayı reddetti ve hemen orada başına gelecekleri tahmin ettiği için görevden istifa etti.

Bir süre sonra zamanın İçel Valisi ile ünlü bir milletvekili Mut'a geldiler. Çınaraltı'nda halkı toplayıp dertlerini sordular. İlk sözü rahmetli berber Alâeddin aldı:

“Vali Bey, Ben istemesem belki vermez. Eğer Kaymakam Bey'den bana iki sıçan vermesini rica ederseniz belki verir. Benim dileğim bu.”.

Soru karşısında vali de milletvekili de şaşırılmıştı.

Milletvekili:

“Oğlum sıçanı ne yapacaksın.” dedi.

Berber Alâeddin:

“Çift süreceğim efendim.”

“Oğlum senin dilinin altında bir şey var, onu söyle. Hiç sıçan çift sürer mi? “deyince berber Alâeddin:

“Mebus Bey hazretleri. Eğer 18 ton buğdayı yediyse çifti de sürmesi lazım. Sürmezse buğdayı sıçan değil, başkaları yedi demektir.

Bu cevap üzerine milletvekili:

“Evlâdım anladım. Bu senin sözünü kitabe gibi bütün devlet dairelerinin duvarına asmak lazım. dedi.

Kaymakamın dili tutulmuştu ve yüzü kıpkırmızı geçmişti. Gerçi vali ve milletvekili gittikten sonra Alaeddin'den jandarma karakolunda sıçanı çifte nasıl koşacağı anlatılması o günün üslubu içinde istenmiş ve garip, bir hafta evinde yatak istirahatına çekilmişti; ama çok geçmeden kaymakam da bir semti meçhule gitmişti (Soylu; 1991: 20-21).

10.Avşar Fıkraları

Hacılık mı Avşarlık mı?

Avşar'ın biri hacca gidip geldikten sonra camiye gitmiş. Namaza durduktan bir süre sonra önde namaz kılan adamın cüzdanı Avşar'ın önüne düşmüş. Avşar başlamış düşünmeye:

“Cüzdanı alsam mı? Almasam mı? Alsam hacılık elden gidecek, almasam Avşarlık elden gidecek. Ya Rabbim ben ne yapayım şimdi?”

En sonunda karar vermiş:

“En iyisi ben cüzdanı alayım da hacılık elden giderse gitsin ona bir daha giderim, ama Avşarlık elden giderse o geri gelmez (K12).

Avşar ile Yörük

Avşar tarlasına ekin eker, ekin gelişir yetişir. Bu sırada Yörük, davarlarına bakamaz; sürünün bir kısmı ayrılır, Avşar'ın ekin tarlasına dağılır. Avşar başlar bağırmaya, Yörük'e küfreder. Bunu duyan Yörük de Avşar'a küfreder. Derken kavgaya başlarlar. Yörük kaçır, Avşar tüfeği alır kovalar. Bir müddet kaçır kovalamacadan sonra Yörük can havliyle bir ağaca tırmanır. Avşar'ın çıkamayacağını zanneder. Avşar, Yörük'ü kovalarken bir yandan da:

“Seni bir yakalarsam derini yüzüp davul yapacağım.” demektedir.

Yörük ağacın tepesine çıkar. Avşar da ağaca bir elinde tüfekle çıkmaya devam eder. Yörük ağacın tepesine çıkar artık gidecek yer kalmamıştır. Tam yakalanacağına aklı kesince, cebindeki bıçağı çıkarıp kendi vücuduna saplamaya başlar, bir yanda da Avşar'a bağırır.

'Sen benim derimi yüzüp davul yapamayacaksın çünkü, derimin her tarafını deliyorum" der (K14).

11. Çerçi Fıkraları

Katran

Eskiden çerçiler köyleri gezerlerdi. Köyde, Üşüdüm Ali hastalanmış. Adam uyuz olmuş. Uyuzun tek çaresi de katranla yıkanmakmış. Çerçi de pekmez satıyormuş. Üşüdüm Ali'nin evine varınca, Üşüdüm Ali çerçiye bakarak:

“Be koca, pekmez satacağına katran satsan olmaz mı?” “İnsanlar hep uyuz oldu.”

Bu, çerçinin aklına yatmış. Memlekete gitmiş. Katırına katranı yüklemiş. Süre, süre Üşüdüm Ali'nin evine gelmiş. Üşüdüm Ali çerçinin yanına yaklaşarak:

“Ne satıyorsun Koca ? ” demiş .

Çerçi heyecanlı bir vaziyette:

“Katran, katran” demiş.

Üşüdüm Ali içeri seslenmiş:

“Çocuklar bir sahan verin.”

Çocuklar içerden bir sahan getirmişler. Üşüdüm Ali'ye uzatmışlar. Üşüdüm Ali sahanı almış, çerçiye uzatmış.

“Ver bakalım bir kilo”

Tabi çerçinin kafası dank etmiş. Bir şey de diyememiş ama ticareti de o günden sonra bırakmış (K7).

Pekmez

Çerçinin biri acıkmış. Yolda gördüğü bir eve varmış ki, evde küçük bir kız çocuğu var. Çocuğa;

“Kızım demiş. “Yiyecek ne var? Çok acıktım.”

Çocuk, bilgiçlik edasıyla:

“Pekmez var amca” demiş. Hemen içeri girmiş. Sahanda pekmezle, bir ekmek alıp gelmiş. Bizim çerçi de kenara oturmuş ve bir güzel yemiş. Yedikten sonra hem kıza teşekkür etmek, hem de babasına selam göndermek amacıyla:

“Kızım” demiş. “Çok teşekkür ederim ama baban pekmezi yediğime kızmaz mı?”

Çocuk yine samimi bir ifadeyle cevabı yetiştirmiş:

“Kızmaz amca kızmaz” demiş.

“Neden kızmaz kızım? Beni tanıyor musun?”

“Yok. Tanımam ama babam pekmeze sıçan düştüğünü biliyor. Bunu dökeceğinize bir çerçiye verin demişti. Onun için kızmaz” (Dokuzoğlu; 2000: 73).

O Binde Bir

Eskiden buralara çerçi çok gelirdi. Katırlarında ya pekmez olur, ya da üzüm olurdu. Bu dağ köylerine buğdaylık, arpalık satar giderlerdi. Birinde pekmezin içine bir çekirge düşmüş. Çerçinin haberi yok. Pekmezi tartarken bakmış ki içinde koskoca bir çekirge. Hemen parmağına doladığı gibi ağzına atmış. Pekmez alanlardan biri bunu görmüş ama ne olduğunu anlayamamış. Herhalde değişik bir pekmez türü diye içinden geçirerek, “Ben de isterim” diye tutturmuş.

Çerçi adamın yüzüne bile bakmayarak;

“O binde bir, o binde bir” demiş (Dokuzoğlu; 2000: 33).

12. Silifke Fıkraları

Tilki ve Tavuk

Tilkinin biri, bir kümese dadanmış; fakat tavuğun bağırması yüzünden bir türlü yaklaşamıyormuş. Bir gün fırsatını bulup tavuğu yakalamış, ormana götürmüş. Bir taraftan kuyruğu ile döver öbür taraftan söyle dermiş:

“Ayağındaki mes neci, başındaki fes neci, akşamki ses neci?” (K12).

Hayal

Yoksul köylünün biri, deniz kenarında gezerken hayal kurmaya başlamış:

“Mesela on bin liram olsa... Bir tarla alsam... Tarlanın bas tarafına da bir ev... Temeli kazsam, duvarları örsem...”

Fakat sıra pencerelere gelince para bitmiş. Adamı bir sıkıntı basmış, hayalinden sıyrılıp bakmış ki denizin ortasında neredeyse boğulacak. Halini gören biri gelip, adama derdini sormuş, hayalci köylü de olanı biteni anlatmış.

Adam: “Be hemşerim, madem hayaldi; on bin lira yerine yirmi bin lira hayal etseydin de bir de ev yapseydin olmaz mıydı?” demiş (K11).

Hasta

Bir kadının bir tek oğlu varmış. Kadın oğlunu çok severmiş. Oğlu da bir gün anasının kendisini ne kadar sevdiğini anlamak için bir oyun düzenlemiş. Horozun tüylerini yolup, bir leğenin altına kapatmış. Sonra yatağına geçip yatmış, yorganı da üstüne çekmiş. Annesi geldiğinde oğlan yatakta oflayıp pufluyormuş.

Annesi telaş içinde: “Aman yavrum sana ne oldu?” diye sormuş.

Oğlan: “Çok hastayım anne, herhalde öleceğim” demiş.

Annesi birden korkmuş: “Oğlum, sen öleceğine ben öleyim” demiş.

Oğlan: “Anne ben ölüyorum bak Azrail geldi bile” deyince

Annesi ağlayarak “Hani nerede Azrail?” demiş.

Oğlan: “Leğenin altında” demiş.

Annesi leğeni kaldırır kaldırma tüyleri yolunmuş olan horoz “guuuuk” diye fırlamış.

Annesi korkuyla horoza bakıp “Azrail, hasta olan ben değilim, hasta aha yatakta!” demiş (K10).

Lokum

Oğlanın biri, yaşlı anasına şakayla sormuş:

“Ana, benden bir kutu lokum mu istersin yoksa sana bir koca mı alayım?”

Evlenmek istediğini oğluna söylemeye çekinen anası söyle cevap vermiş:

“A yavrum ananda lokum yiyecek diş mi var?” (K8).

Kaynakça

- AÇA, Mehmet; 2004, Anonim Halk Edebiyatı, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara.
- AKSÜT, Ali; "Abdallarla İlgili Notlar", (www.alewiten.com/Aksüt1.htm), Ankara.
- ALBAYRAK, Nurettin; 2004, Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, Leyla ile Mecnun Yayınları, İstanbul.
- APAYDIN, Mustafa; 1993, Türk Hiciv Edebiyatında Ziya Paşa, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
- ARTUN, Erman; 1995, "Yaşayan Adana Karatepli Fıkraları", İpek Yolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri, HAGEM Yay. Ankara, 1995. S.19-57
- ....., 2006, "Çukurova Halk Kültüründe Yerel Fıkra Tipi: Abdal Fıkraları", Folklor Edebiyat, 2011/3, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- ATABEYLİ, Naci Kum; 1940, "Teke (Antalya) Yürükleri Hakkında Notlar", Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi, IV. Sayı, İstanbul.
- ....., Antalya Tahtacılarına Dair Notlar, Türk Tarih, Bağlı Fıkralar, Ankara.
- BAŞGÖZ, İlhan, 1986, " Fıkralarımız Üstüne", Folklor Doğru, Adam Yayınları, İstanbul.
- BERGSON, 1945, Gülme (Le Rire), Çev. Mustafa S. Tunç, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. S. 142-145.
- BORATAV, Pertev Naili, 1982, "Bektaşî ve Bektaşî Fıkraları Üzerine", Folklor ve Edebiyat 2, Adam Yayınları, İstanbul.
- ....., 1982, "Nasrettin Hoca ve Memleketi Sivrihisar Üzerine", Folklor ve Edebiyat 2, Adam Yayınları, İstanbul.
- ....., 1969, Az Gittik Uz Gittik, Bilgi Yayınevi. Ankara.
- ....., 1982, "Halk Dilinde Hiciv ve Mizah", Folklor ve Edebiyat 2, Adam Yayınları, İstanbul.
- ....., 1996, Nasrettin Hoca Çeşitlenmelerinde Türü Etkenler, Folklor ve Edebiyat 2, Adam Yayınları, İstanbul.
- ....., 1996, Nasreddin Hoca, Edebiyatçılar Derneği, Ankara.
- DOKUZOĞLU, Ahmet, 2000, Çukurova'dan Fıkralar, Adana: Medyasana Matbaacılık.
- ELÇİN, Şükrü; 1981, Halk Edebiyatına Giriş, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara.
- GÖZAYDIN, Nevzat, 1977, "Türk Fıkralarının Tasnifi Üzerine Bazı Düşünceler ve
- GÜZELBEY, Cemil Cahit; 1946, "Abdallar", Folklor Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 25 (1972). İnönü Ansiklopedisi, Abdal mad., cilt, Ankara, s. 29.
- KORTANTAMER, Tunca (2002), Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Osmanlı Dönemi Türk Mizahının
- KOZ, M. Sabri (1996), Nasreddin Hoca'ya Armağan, Oğlak Armağan Kitaplar. Kültür Yayınları.
- KÖPRÜLÜ M. Fuad: Abdallar, Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi İstanbul 1935, s.

ÖNGÖREN, Ferit (1983), Cumhuriyet'in 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

PALA, İskender; (Yıl Yok), Güldeste, Akçağ Yayınları, Ankara.

SAKAOĞLU, Saim; 1975, "Türk Folklorunda Alık Fıkraları", Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri, Turizm Derneği Yay, Konya.

.....1984, "Fıkra Tiplerinin Değişmesi", Folklor ve Etnografya Araştırmaları, Ankara.

SOYLU, Sıtkı; 1991, Mu'tan Fıkracı Tipler ve Bir Öneri, İçel Kültürü, Y.8, S.33, ss. 20-21, Mersin Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü, Mersin.

THEMA LARAUSSE; 1994, c.6, İstanbul

TUĞLACI, Pars ;1972, Okyanus Ansiklopedik Sözlük, c.5, Pars Yayınları, İstanbul.

USTA, İbrahim; 1998, Esprileriyle Karaca Bey, İçel Kültürü, Y.12, S.5. ss. 16-17, Mersin Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü, Mersin .

UYSAL, A. E. 1974, "Behlül Dana Fıkralarının Türk Halk Edebiyatında Yeri", Türk Folklorunu Araştırma Yıllığı.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir; 1936, "Abdallar" maddesi, Etnografya Folklor Sözlük Taslağı, Halk Bilgisi Haberleri, Yıl: 5, Sayı: 51, İstanbul, s. 45-47.

YALMAN (YALKIN), Ali Rıza, Cenupta Türkmen Oymakları I, II, Haz: Sabahat Emir, Ankara 1977, s.181-185, Kültür Bakanlığı Yay., M.E.B. Basımevi, İstanbul.

YENİ ADANA GAZETESİ, 30.12.1934 Pazar, Sayı: 3807.

YILDIRIM, Dursun (1976), Türk Edebiyatında Bektaşî Tipine Bağlı Fıkralar, Ankara.

Kaynak Kişiler

K.1: Mehmet Zeki Can, Çiftçi, Kadirli -Adana.

K.2: Nafiz Köse, Grayder Operatörü, Salmanlı, Kozan-Adana.

K.3: Serhat Dere, Lise mezunu, Esnaf, Adana.

K.4: Sami Gökoğlu, Öğretmen, Üniversite mezunu, 45, Adana.

K.5: Abdullah Seyhan, Lise mezunu, 52, Kesmeburun Köyü-Adana.

K.6: Ahmet Kiroğlu, Yüksekokul mezunu, 40, Osmaniye.

K.7: Arif Ergen, Emekli öğretmen, Üniversite, 58, Osmaniye.

K.8: Hikmet Canbaz, Ev hanımı, Lise mezunu, 40, Adana.

K.9: Halil İbrahim Uzundal, Çiftçi, İlkokul mezunu, 46, Adana.

K.10: Faik Demircioğlu, Emekli, Üniversite mezunu, 56, İskenderun.

K.11: Ali Arınç, Çiftçi, İlkokul mezunu, 47, Aladağ-Adana.

K.12: Zekeriye Karagöz, Çiftçi, Okuma-yazması yok, 63, Osmaniye.

K.13: Kamile Akçalı, Ev hanımı, İlkokul mezunu, 47, 1955, İskenderun.

K.14: Selahattin Karalı, Esnaf, İlkokul mezunu, 54, Adana.